

31. Peschlova Kristina. From Periphery to the Center: Can Jobbik Woo the Hungarian Youth? / K. Peschlova // Cenea Policy Paper. – 2015. – <http://cenea.org/wp-content/uploads/2015/06/Peschlov%C3%A1-Can-Jobbik-Woo-the-Hungarian-Youth.pdf>

32. Bayer Lili. Why Central Europe's youth roll right / L. Bayer // Politico. – 2016. – October 18. – www.politico.eu/article/why-central-europes-youth-roll-right-voting-politics-visegrad/

33. Hungarian far-right leader rejects anti-Semitism charge // Today. – 2015. – April 14. – <http://www.todayonline.com/world/hungarian-far-right-leader-rejects-anti-semitism-charge>

34. Jobbik's president reveals long term objectives in secret meetings of intellectuals // Daily News. – 2016. – September 1. – <http://dailynewshungary.com/jobbiks-president-reveals-long-term-objectives-secret-meeting-intellectuals/>

Смольніков Ю. Б., кандидат історичних наук, доцент кафедри історії та документознавства, Національний авіаційний університет (Україна, Київ), ysmolnikov@yandex.ua

Піднесення крайньо-правого руху в Угорщині (1990-і – 2016 р.)

Розглядається зростання популярності крайньо-правого руху в Угорщині, перш за все, партії Йоббік. Показано її активність в останнє десятиліття, програмні принципи та міжнародну політику, включаючи її ставлення до Європейського Союзу, США, Росії, та, особливо, України. Визокремлено характерні риси які забезпечують партії широку підтримку угорського населення. Продемонстровано методи крайньо-правих для мобілізації електорату, особливо молоді.

Ключові слова: Йоббік, Угорська гвардія, євреї, цигани, Росія, Україна, ЄС, угорська меншина в Україні, націоналізм, імміграція.

* * *

УДК 930.1:[94:929 Хмельницький](477)«16»

Степанчук Ю. С., докторант, Черкаський національний університет ім. Богдана Хмельницького (Україна, Черкаси), iiep@inbox.ru

ОБРАЗ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО В МАТЕРІАЛАХ XXIV ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ «КОЗАЦТВО В ІСТОРІЇ УКРАЇНИ (ДО 360-РІЧЧЯ БИТВИ ПІД БАТОГОМ)»

Проаналізовано образ Б. Хмельницького, окреслений у матеріалах XXIV Всеукраїнської наукової історико-краєзнавчої конференції «Козацтво в історії України», присвяченої 360-річчю битви під Батогом. Історіографічне значення цього збірника полягає в тому, що в ньому представлено найновіші історико-краєзнавчі дослідження з історії козацтва за останні п'ять років. Характерною особливістю опублікованих матеріалів є те, що в більшості з них фігурує постать Б. Хмельницького, рішення та вчинки якого спричинили низку подій української історії середини XVII ст.

Ключові слова: образ Богдана Хмельницького, історико-краєзнавчі дослідження, матеріали конференції, сучасні історики.

У червні 2012 року на базі інституту історії, етнології та права Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського відбулася XXIV Всеукраїнська наукова історико-краєзнавча конференція «Козацтво в історії України», присвячена 360-річчю битви під Батогом. За результатами роботи конференції видано збірник, який уміщує понад шістьдесят наукових статей з різних аспектів історії українського козацтва. Характерною особливістю опублікованих матеріалів є те, що в більшості з них фігурує постать Б. Хмельницького, рішення та вчинки якого спричинили низку подій української історії середини XVII ст.

Метою цієї статті є узагальнення рис образу Б. Хмельницького, окреслених у наукових статтях вищезазначеного збірника.

Одним з образів гетьмана, відтвореним на сторінках видання, є портрет непримиренного борця з

католицизмом. На думку С. С. Богатчук, головною метою Б. Хмельницького, який очолив усенародне повстання 1648 р., був захист православної віри та ліквідація унії. Б. Хмельницький постає оборонцем Православної Церкви, людиною, яка не втручалася у її внутрішні справи, але ставилася до неї з пошаною. Унаслідок встановлення між державою і Церквою дружніх партнерських відносин останню звільнено від податків [1, с. 14].

Кмітливим та обережним політиком, який хотів скористатися внутрішньою кризою в Польщі та заручитися підтримкою сусідніх держав, постає Б. Хмельницький у публікації Є. С. Горб. Автор доводить, як тільки Б. Хмельницький отримав звістку про смерть короля Владислава IV, то одразу ж звернувся до московського царя Олексія Михайловича, заохочуючи його до кандидатури на престол і обіцяючи військову допомогу. Є. С. Горб переконаний, що це було нещире бажання гетьмана: очевидно, він хотів втягнути царя у війну з Польщею [2, с. 66]. Б. Хмельницький пильно стежив за ходом виборчої боротьби в Речі Посполитій. Дослідник показує гетьмана симпатиком слабого, вихованого за кордоном, але чужого шляхетським звичаям Яна Казимира, якому Б. Хмельницький відправив листа, де обіцяв у разі потреби підтримати його кандидатуру зброєю. Також Б. Хмельницький вислав листа до мешканців обложеного Замостя, у якому висловлювалися думки щодо швидшого вибору короля, яким, на переконання гетьмана, мав стати Ян Казимир. Проте ці листи, впевнений Є. С. Горб, не можна вважати широкою підтримкою від гетьмана Військо Запорізького. Той знав устрій Речі Посполитої і мав добре розуміти, що король не може вирішувати важливі справи без сейму та сенату [2, с. 67].

Намагаючись втягнути у війну проти Польщі ще й Семиграддя, Б. Хмельницький у листопаді 1648 року закликав семигородського князя Дьордя Ракочі чим швидше вислати своє військо на Польщу й обіцяв незабаром рушити зі своїми полками йому на підмогу. У листі до князя Ракочі гетьман, певною мірою, виглядав демагогом, адже згадував щасливі часи панування короля Стефана Баторія, який походив зі Семиграддя і ставився до козаків з великою прихильністю. Однак усі ці плани залишилися лише на папері [2, с. 67]. На переконання О. П. Григоренка та С. М. Єсютіна, вступивши 1648 року в переговори з польським урядом, Б. Хмельницький припустився помилки: погодився відвести селянсько-козацьку армію в східні і центральні райони України [3, с. 54].

В аналізованому науковому збірнику вміщено низку публікацій, присвячених битві під Батогом 1652 р. Автори називають цю битву найяскравішою сторінкою воєнного мистецтва Б. Хмельницького, вершиною його полководської майстерності, вказують на об'єктивне оцінювання ним політичного становища. Воєнний талант Хмельницького в битві під Батогом порівнюють з перемогою Ганнібала над римською армією під Каннами [4, с. 9].

Науково-методичне зацікавлення викликають перевидані «Методичні поради студентам з вивчення Жовтоводської, Корсунської, Пилявецької, Зборівської й Батозької битв», підготовлені професором Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського М. М. Кравцем у 1981 році. Докладно

характеризуючи перебіг названих битв, автор змальовує Б. Хмельницького як талановитого організатора та виразника інтересів козацько-селянських мас у боротьбі проти Польщі, але при цьому образ гетьмана позбавлений державотворчих ініціатив щодо створення Української суверенної держави [5, с. 218]. З огляду на репресивну ідеологію СРСР на початку 1980-х рр. висловити таку думку було вкрай небезпечно. У незалежній Україні у переможних діях козацького війська на Жовтих Водах, під Корсунем, Пилявцями й особливо в Батозькій битві професор М. М. Кравець зображує Б. Хмельницького як видатного воєначальника, який якнайкраще використав арсенал стратегічних і тактичних засобів Запорозької Січі та розвинув їх далі для здобуття незалежності Козацької держави [6, с. 141].

Відомі історики В. Смолій і В. Степанков, наукові висновки яких широко представлені в згаданому збірнику, вважають, що Б. Хмельницький і старшина не скористалися сприятливими військово-політичними обставинами, які склалися внаслідок Батозької перемоги, припустилися трагічної помилки, оскільки не закріпилися на західних рубежах України [4, с. 10]. Після перемоги під Батою українська армія підійшла під Кам'янець-Подільський та спробувала захопити місто. Б. Хмельницький звернувся з листом до містян з пропозицією здати місто. Проте через несприятливі обставини – епідемія серед козаків, незадоволення татар, відсутність провіанту – Б. Хмельницький був змушений видати наказ про відступ [3, с. 55].

У деяких дослідженнях Б. Хмельницький виступає в образі хитрого і досить розсудливого полководця. Ще в 1647 році він вирішив використати вимогу польського уряду готуватися до війни проти Туреччини для мобілізації полків, щоб розпочати боротьбу за незалежність України проти Польщі [4, с. 9]. Прикладом військових хитрощів є факт, коли 22 вересня 1648 року до українського табору прибуло близько 5 тис. татар, яких зустріли під залпи гармат. Щоб нагнати страху на жовнірів, Б. Хмельницький велів передягнути декілька тисяч козаків на татарський лад [3, с. 56]. До того ж, напередодні битви під Корсунем польським жовнірам удалося захопити в полон козака і піддати його тортурам. У жахливих муках козак розповів, що під польським табором перебуває понад 60 тисяч повстанців, а кримський хан стоїть у полі, маючи ще більші сили. Звичайно, козак говорив неправду, намагаючись увести польське командування в оману. Услід за козацьким літописцем Григорієм Граб'янкою М. М. Кравець не без підстав припускав, що козака підслав Б. Хмельницький [5, с. 224]. А наприкінці травня 1652 року Б. Хмельницький відправив М. Калиновському листа, у якому повідомив про рух до Молдови козацького загону і попросив польного гетьмана звільнити шлях, промовчавши при цьому про свою безпосередню присутність [7, с. 16]. Коли ж Б. Хмельницький довідався про польські наміри не допустити воєнного союзу між Україною і Молдавією, приславши увагу польського командування повідомленням про похід у Молдавію начебто невеликого загону козаків, він зібрав військо, щоб завдати удару полякам [8, с. 19].

Важливим дипломатичним заходом Б. Хмельницького, вважають науковці, було укладання союзу з Кримським ханством. Учені пояснюють прагнення

гетьмана зберегти союз з татарами, на пограбування яких скаржилося населення, його розумінням того, що за інших обставин вони одразу перейдуть на бік короля [8, с. 10]. Хоч грабежі татар викликали в козаків невдоволення діями гетьмана, Б. Хмельницькому довелося докласти чимало зусиль, щоб заспокоїти козаків. Зрештою, після чергової зради татар Б. Хмельницький змушений був шукати допомогу в Московській державі [3, с. 56].

Дослідник О. О. Коваль пов'язує постать Б. Хмельницького з ідеєю українського монархізму, мотивуючи це тим, що з початку 1649 року спостережено неухильне зміцнення прерогатив гетьманської влади, монархічних устремлень Б. Хмельницького. Відхилено практику зібрання «чорних» та загальновійськових рад, функції яких щодо обговорення важливих державних питань прийняла старшинська рада, проте вирішальне слово гетьман залишав за собою. Б. Хмельницький прямо чи опосередковано почав висловлювати думки про свою роль володаря держави. Він привласнив право призначати генеральних старшин, які раніше обиралися, внаслідок чого їхня залежність від гетьмана зросла. Б. Хмельницький самостійно розпоряджався державною скарбницею, державними землями. Нарешті, гетьман здобув право передання посади гетьмана своєму синові Юрію за спадком, хоч ще в 1649 р. на цю посаду він рекомендував свого старшого сина Тимоша, що засвідчено в козацькому реєстрі [9, с. 80].

О. О. Коваль вказує на очевидні елементи зростання монархізму, зокрема в застосуванні нових титулів, з якими зверталися до Б. Хмельницького. Його називали по-різному: «Гетьман з Божої милости», «Государ», «Зверхній властитель», «нашої землі Начальник і Повелитель». З цього приводу в розмові з російськими послами Іван Виговський зауважив: «Як цар у своїй землі, так гетьман у своїм краю князь або король». У 1655 році Б. Хмельницький запевнив польського посла: «Я став уже паном всієї Руси і не віддам її нікому». Навіть після підписання «Березневих статей» Україна вдалася до активних дипломатичних зв'язків, про які Росію не повідомляли. Австрія, Пруссія, Семигород, Швеція та інші держави підтримували з Україною відносини як із самостійною державою. У документах, адресованих гетьману Б. Хмельницькому, до нього зверталися як до глави держави, називаючи приятелем, другом, братом [9, с. 81].

На прикладі геополітичних планів Б. Хмельницького історик В. М. Муханов продемонстрував поступовий перехід від ідеї українсько-козацького автономізму до побудови суверенної національної держави монархічного типу на етнічних українських територіях. Науковець зазначає, що для виведення роду Хмельницьких на рівень монархічних родів Європи Б. Хмельницький активно розробляє молдавський проект. Зокрема, укладання шлюбу між сином гетьмана Тимофієм та донькою молдавського господаря Розандою уможливило виведення роду Хмельницьких на монархічний рівень рівноправних гравців європейської політики [10, с. 122].

Водночас у збірнику є також статті, які ілюструють особливості важкої вдачі Б. Хмельницького. Зокрема, після Батозької битви гетьман з притаманною йому прямою і різкістю вимагає від Василя Лупу міцного

союзу, погрожуючи в разі відмови військовим походом. Літописець Григорій Граб'янка згадує, що Б. Хмельницький ставив молдавському господарю ультиматум: або негайний союз і закріплення його весіллям, або «...сто тисяч війська до нього прийдуть у гості» [10, с. 123]. Історики Ю. А. Зінько, І. С. Кушко зазначають, що після закінчення Батозької битви Б. Хмельницький викупив у татар за 50 тисяч таларів усіх полонених поляків і наказав їх стратити, пояснюючи такий вчинок помстою за Берестечко [8, с. 22]. А довідавшись про поразку свого союзника Д'єрдя II Ракоці під Меджибожем, Б. Хмельницький надзвичайно розлютився і вимагав страти полковника А. Ждановича [3, с. 55].

У низці публікацій збірника йдеться про наявність опозиції до гетьмана. Незадоволення умовами Білоцерківського миру, що зростало в різних верствах суспільства, переносилося на особу Б. Хмельницького. Ухвала старшинської ради покарати на смерть низку полковників і сотників свідчило про можливе існування змови проти українського гетьмана [4, с. 11]. Цікавою є думка дослідника О. Ю. Федоришина про те, що полковник Данило Нечай був єдиним, хто наслідювався суперечити волі Б. Хмельницького. З огляду на це в народному фольклорі Д. Нечай потрапляє в руки поляків, бо під час битви «спотикнувся на хмелину». Така прихована алегорія наштовхує на певні думки стосовно ролі Б. Хмельницького в смерті полковника [11, с. 84].

Політично безпорадним та розгубленим постає гетьман після укладання ним союзу з Москвою проти Польщі. Відчуваючи свою військово-політичну зверхність над Україною, Московський уряд диктував Б. Хмельницькому свої умови. Зокрема, після 1654 року було уточнено назву збройних сил України, які почали називатися «Войско его царського величества Запорозькое». У квітні 1654 р. уряд Росії відмовився сплачувати козакам платню, обгрунтувавши це рішення тим, що цар воює за визволення України. Крім того, царські урядовці вже в Березневих статтях нагадали Б. Хмельницькому про його минулі обіцянки не просити жалування в царя. Відмова виплатити рядовим козакам 42 тис. золотих рублів призвела до скорочення українського війська. Наприкінці життя Б. Хмельницького в складі армії з'явилися найманці – татарська та німецька гвардійські частини [9, с. 80].

В одній із публікацій історик О. О. Коваль доводить, що обидві сторони зазнали великих втрат у битві під Охматовим. Це значно ослабило надії українців на допомогу царя, який усіляко намагався через воевод підкорити Україну своїй волі, а козацьке військо використати для завоювання Литви та Білорусії. Дослідник переконаний, що саме тому з 1655 р. Б. Хмельницький розвинув активну дипломатичну діяльність, намагаючись іншими політичними комбінаціями забезпечити незалежність Української держави [9, с. 81].

У статтях наукового збірника є також інформація про увіковічення пам'яті про Хмельниччину та її лідера на території Східного Поділля. Зокрема, у Сатанові на території лікарні збереглася цікава скульптура – «Скорботний Ісус». Вона вважається найдавнішим в Україні пам'ятником, присвяченим подіям Визвольної війни під проводом Б. Хмельницького. У січні 1651 р. Сатанів опинився в руках козацьких загонів Д. Нечая, якому оволодіти містом допомогли місцеві мешканці. Але

за місяць польське військо Калиновського завдало поразки Нечая, захопило Сатанів та за допомогу козакам знищило близько 4 тис. мешканців міста. На знак цієї трагедії на тому місці, де втрачено непокірних, у 1653 році встановлено колону з фігурою Ісуса, що плаче [3, с. 57].

У Старій Синяві функціонує музей-діорама «Пилявецька битва», який створено в 1995 році. Дослідники О. П. Григоренко та С. М. Єсюнін стверджують, що в містах і селах України розміщено понад сто пам'ятників гетьману, але найбільше їх – чотири – у місті Хмельницькому. До того ж, здавна одну з околиць с. Олекіївки поблизу поля Пилявецької битви, де наявні два кургани, мешканці називають «Ганжіюкою». Один курган насипаний там, де за переказами поранено соратника Б. Хмельницького полковника І. Ганжу, другий – де він упав з коня. На цьому місці 1967 року встановлено кам'яну стелу на вшанування пам'яті славного полковника. Поблизу височіє Курган Слави, увінчаний Хрестом [3, с. 58].

Цікавою є інформація про те, що 1952 року в с. Четвертинівка працювала експедиція під керівництвом відомого археолога та краєзнавця М. Рубіна. На місці, де відбулася Батозька битва, знайдено бронзовий щит, на якому вибито дві літери «Б. Х.». Його передано до Тульчинського краєзнавчого музею. На думку М. Рубіна, цей щит – власність Б. Хмельницького [12, с. 32].

Отже, в Матеріалах XXIV Всеукраїнської наукової історико-краєзнавчої конференції «Козацтво в історії України (до 360-річчя битви під Батою)» усебічно висвітлено образ Б. Хмельницького як історичної особи, видатного полководця та державного діяча.

Список використаних джерел

1. Богатчук С. С. Боротьба козацтва за православну віру / С. С. Богатчук // Збірник матеріалів XXIV Всеукраїнської наукової історико-краєзнавчої конференції «Козацтво в історії України (до 360-річчя битви під Батою)». – Вінниця, 2012. – С.12–16.
2. Горб С. С. Козацький чинник у елекційній боротьбі в Речі Посполитій 1648 р. / С. С. Горб // Там само. – С.65–67.
3. Григоренко О. П. Визвольна війна 1648–1657 рр. в історії Хмельницької області: події та пам'ятки / О. П. Григоренко, С. М. Єсюнін // Там само. – С.53–58.
4. Калитко С. Л. Батозька битва в історико-краєзнавчих публікаціях 60-х рр. XX ст. – початку XXI ст. / С. Л. Калитко, О. М. Кравчук // Там само. – С.8–12.
5. Кравець М. М. Методичні поради студентам з вивчення Жовтоводської, Корсунської, Пилявецької, Зборівської й Батозької битв (Методична розробка, підготовлена професором М. М. Кравцем у 1981 р.) / М. М. Кравець // Там само. – С.215–227.
6. Кравець М. М. Роль Запорозької Січі у Визвольній війні українського народу / М. М. Кравець. – Вінниця: Друкарня ВДМУ ім. М. І. Пирогова, 1999. – 244 с.
7. Рябуха Ю. В. Польська гусарія в Батозькій битві 1–2 червня 1652 р. / Ю. В. Рябуха // Збірник матеріалів XXIV Всеукраїнської наукової історико-краєзнавчої конференції «Козацтво в історії України (до 360-річчя битви під Батою)». – Вінниця, 2012. – С.16–18.
8. Зінько Ю. А. Батозька битва і її значення для Національно-визвольної війни 1648–1657 рр. / Ю. А. Зінько, І. С. Кушко // Там само. – С.18–22.
9. Коваль О. О. Українська козацька держава до і після Переяславської ради 1654 р. / О. О. Коваль // Там само. – С.79–82.
10. Муханов В. М. Молдавський проект гетьмана Богдана Хмельницького в контексті розбудови української суверенної національної держави в 50-х рр. XVII ст. / В. М. Муханов // Там само. – С.122–124.
11. Федоришен О. Ю. Факти і міфи оборони Вінниці 1651 р. / О. Ю. Федоришен // Там само. – С.82–89.
12. Косаківський В. А. Поле Батозької битви / В. А. Косаківський, В. С. Рудь // Там само. – С.30–33.

References

1. Bogatchuk S. S. Borot'ba kozactva za pravoslavnu viru / S. S. Bogatchuk // Zbirnyk materialiv XXIV Vseukrai'ns'koi' naukovoï' istoriko-krajeznavchoï' konferencii' «Kozactvo v istorii' Ukraïny (do 360-richchja bytvu pid Batogom)». – Vinnycja, 2012. – S.12–16.
2. Gorb Je. S. Kozac'kyj chynnyk u elekcyjnij borot'bi v Rechi Pospolytij 1648 r. / Je. S. Gorb // Tam samo. – S.65–67.
3. Grygorenko O. P. Vyzvol'na vijna 1648–1657 rr. v istorii' Hmel'nyc'koi' oblasti: podii' ta pam'jatky / O. P. Grygorenko, S. M. Jesjunin // Tam samo. – S.53–58.
4. Kalytko S. L. Batoz'ka bytva v istoriko-krajeznavchych publikacijah 60–h rr. XX st. – pochatku XXI st. / S. L. Kalytko, O. M. Kravchuk // Tam samo. – S.8–12.
5. Kravec' M. M. Metodychni porady studentam z vyvchennja Zhovtovods'koi', Korsuns'koi', Pyljavec'koi', Zborivs'koi' j Batoz'koi' bytv (Metodychna rozrobka, pidgotovlena profesorom M. M. Kravcem u 1981 r.) / M. M. Kravec' // Tam samo. – S.215–227.
6. Kravec' M. M. Rol' Zaporoz'koi' Sichi u Vyzvol'nij vijni ukrai'ns'kogo narodu / M. M. Kravec'. – Vinnycja: Drukarnja VDMU im. M. I. Pyrogoва, 1999. – 244 s.
7. Rjabuha Ju. V. Pol's'ka gusarija v Batoz'kij bytvi 1–2 chervnja 1652 r. / Ju. V. Rjabuha // Zbirnyk materialiv XXIV Vseukrai'ns'koi' naukovoï' istoriko-krajeznavchoï' konferencii' «Kozactvo v istorii' Ukraïny (do 360-richchja bytvu pid Batogom)». – Vinnycja, 2012. – S.16–18.
8. Zin'ko Ju. A. Batoz'ka bytva i i'i' znachennja dlja Nacional'no-vyzvol'noi' vijny 1648–1657 rr. / Ju. A. Zin'ko, I. S. Kushko // Tam samo. – S.18–22.
9. Koval' O. O. Ukrai'ns'ka kozac'ka derzhava do i pislja Perejaslavs'koi' rady 1654 r. / O. O. Koval' // Tam samo. – S.79–82.
10. Muhanov V. M. Moldavs'kyj proekt get'mana Bogdana Hmel'nyc'kogo v konteksti rozbudovy ukrai'ns'koi' suverennoi' nacional'noi' derzhavy v 50–h rr. XVII st. / V. M. Muhanov // Tam samo. – S.122–124.
11. Fedoryshen O. Ju. Fakty i mify oborony Vinnyci 1651 r. / O. Ju. Fedoryshen // Tam samo. – S.82–89.
12. Kosakivs'kyj V. A. Pole Batoz'koi' bytvu / V. A. Kosakivs'kyj, V. S. Rud' // Tam samo. – S.30–33.

Stepanchuk Y. S., doctoral candidate of National University of Cherkasy (Ukraine, Cherkasy), iiep@inbox.ru

Image of Bohdan Khmelnytsky in materials of the XXIV–th Ukrainian scientific local history conference «the Cossacks in Ukraine's history (360-anniversary of the Battle of Batih)»

The article analyzes the image of B. Khmelnytsky, which is outlined in the materials of the XXIV–th Ukrainian scientific local history conference «The Cossacks in Ukraine's history», devoted to the 360-anniversary of the Battle of Batih. The historical value of this collection is that it presents the latest local history studies on the history of the Cossacks in the last five years. The characteristic feature of published materials is that the figure of B. Khmelnytsky appears in most of them, and his decisions and actions have led to a number of events of Ukrainian history of the middle of XVII century.

Keywords: image of Bohdan Khmelnytsky, local history studies, the materials of conference, modern historians.

* * *

УДК 171.2–64:[272](477)«19/20»:930.2

Бойко І. М.,
завідувач лабораторією етики та естетики,
кафедра теорії та історії культури, Львівський
національний університет ім. Івана Франка
(Україна, Львів), bihor_5@ukr.net

**ПРОБЛЕМА СИСТЕМАТИЗАЦІЇ ДЖЕРЕЛЬНОЇ БАЗИ
У ДОСЛІДЖЕННІ ПРАВОСЛАВНО–КАТОЛИЦЬКИХ
ВІДНОСИН У НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ**

Розглянуто проблему систематизації джерельної бази православно–католицьких відносин в незалежній Україні. Окреслено специфіку її критерійних характеристик на основі комплексно–узагальнюючого аналізу значного масиву джерельних матеріалів. Систематизовано та згруповано джерельні матеріали за означеними критерійними характеристиками. Проаналізовано джерела православно–католицьких відносин у царині богословсько–догматичного діалогу та у сфері суспільно–політичної й соціокультурної комунікації.

Ключові слова: православно–католицькі відносини, джерела, критерійні характеристики, богословсько–догматичний діалог, суспільно–політична взаємодія, соціокультурна комунікація.

Проблема дослідження православно–католицьких відносин в незалежній Україні є вкрай складною з огляду на багатовекторність та різноплановість підходів до означеного питання. Межевість та між-дисциплінарність окреслених проблем визначає різноплановість аналітичних підходів до систематизації джерельної бази даного питання. Тому метою даної наукової розвідки є спроба комплексно–узагальнюючого аналізу джерельної бази православно–католицьких відносин в незалежній Україні. Контекстуально–фрагментарно в українській історіографії дане питання розглядається, однак, дещо побіжно та поверхнево, інколи цей аналіз носить конфесійно ангажований характер. З огляду на це, актуальність даної розвідки видається нам беззаперечною.

Джерельна база окресленої проблеми є різноплановою та неоднорідною за своєю внутрішньою природою. Ця неоднорідність виявляється діалектичному поєднанні різних за своїм характером, стилем викладу, розмаїттям підходів: матеріали архівів державних та церковних інституцій, державно–нормативних документів, законодавчих актів, внутрішньо церковних рішень та розпоряджень, матеріалів між церковних комісій, синодів православних та католицьких церков, документи приватних архівів тощо.

Змістовне наповнення джерельної бази, яка за своєю науковою природою носить дуальний характер є динамічною з огляду на складність, багатовекторність, різноплановість детермінант, які визначають динаміку розвитку православно–католицьких відносин. Вона постійно модернізується, адаптивно реагує на суспільно–політичні та соціокультурні виклики сьогодення.

Репрезентативною складовою джерельної бази православно–католицьких відносин є матеріали державних архівів, зокрема Львівської, Тернопільської областей та архіву СБУ [2]. У Державному архіві Тернопільської області проблема православно–католицьких відносин представлена у матеріалах фондів 1833, 3241 [4]. Їх наповнення стосується головним чином державної політики у справах релігії, державно–церковних відносин. У них знаходимо, внутрішню природу та причинний характер конфліктності у православно–католицької комунікації у на початках незалежності України. У Державному архіві Львівської області [3] містяться матеріали про специфіку державно–церковних відносин у Галичині та особливості структурно–інституційного становлення суб'єктів православно–католицького діалогу.

Значний масив інформації про особливості та специфіку православно–католицьких відносин міститься у матеріалах архіву Відділу релігій та національностей Управління у справах національностей, релігій та фінансово–планової роботи Департаменту з питань культури, національностей та релігій Львівської обласної державної адміністрації [22].

Вагомим доповненням до обсягу емпіричного матеріалу з даної проблеми є наповнення документальних видань, упорядкованих В. Сергійчуком [21], С. Боруцьким [1], О. Сухим [23], М. Крокошем [15], О. Юдіним [26] та ін., що характеризують специфіку державної політики у сфері релігії, становлення суб'єктів православно–католицького діалогу та їх між-конфесійну комунікацію.